

Kam z njim?

Vojan Arhar

Ni važno, kako se piše in kje je doma. Bolje bo, če povemo, da je danes 15 let star, telesno slabo razvit in nedo hranjen, z najmanjšo normalno težo in dolžino (42 kg — 150 cm), bledičen, z nekaterimi degenerativnimi znaki in duševno insuficienten na ravni lažje debilnosti. To, že sicer zaskrbljujočo osebnostno podobo našega mladoštnika otežuje še očitna vzgojna zanemarjenost ter zelo slaba socialna prilagojenost z globljimi vedenjskimi motnjami, ki se v zadnjem času kaže v vse bolj pogostnem potepanju in naraščajoči delinkvenci.

Njegova dosedanja življenjska zgodovina ni ugodna. Stanovanjske razmere so slabe in še te zaradi osebne oškodovanosti staršev dodatno neurejene in zanemarjene.

Čeprav izhaja fant iz popolne družine, je znano, da sta oba od staršev več ali manj osebno motena, kakor tudi nedorasla in nesposobna za primerno vodenje in vzgajanje svojega primarno (hereditarno) in sekundarno (miljejsko) prizadetega sina.

Tudi mladoletnikov najzgodnejši psihomotorni razvoj ni bil posebno ugoden in ni potekal normalno. Ta ugotovitev se nanaša predvsem na zaostanek v pogledu hoda in govora ter prevzemanja higienskih navad, saj je otrok blatil vse do šestega leta, močil pa do osmega leta starosti. V vsej predšolski dobi je bil zelo nemiren in pogosto bolan. Predvsem je bil podvržen raznim vročinskim obolenjem. Ni se znal prav igrati in je pogosto prihajal v konflikte s svojimi vrstniki.

Ko je začel hoditi v šolo, je kmalu pokazal, da ne bo kos zahtevam redne osnovne šole. Zato so ga premestili v posebno šolo. Tudi tu ni pokazal potrebne zainteresiranosti in uspešnosti.

Proti desetemu letu starosti, to je v dobi, ko se vobče poveča ekspanzivnost otrok — kar je psihofizično pogojeno —, je postajal, seveda tudi zaradi neugodnih družinskih okoliščin in neustrezne vzgoje, vse teže vodljiv in naraščajoče problematičen. Začel se je potepati, beraciti po cestah, nepošteno barantati z vrstniki, si prilascati doma kakor izven doma razne predmete, jih prodajati in nasploh živeti dokaj samosvoje, problematično, neurejeno in zaskrbljujoče.

Skrbstveni organ pristojne občine, ki je bil na ta kriček primer opozorjen, je odredil oddajo fanta v trižno postajo v Ljubljani zaradi proučitve in napotitve v ustrezno korektivno življenjsko okolje.

Strokovna ekipa zavoda je ugotovila, da je gojenec teže vzgojno, zanemarjen debilnež.

Predlagala je oddajo v ustrezno vzgajališče. Tu se gojenec nikakor ni mogel zadovoljivo prilagoditi. Pogostokrat je uhajal iz vzgojnega zavoda domov, od staršev pa spet v zavod, ali pa se je potepal v neznano. S svojim težavnim vedenjem se je v okviru vzgojnega zavoda in njegove šole očitno razlikoval od drugih, oviral redno šolsko in prevzgojno delo strokovnega osebja z drugimi gojenci in tudi sam zelo slabo napredoval. Fant je namreč imel doma škodljivo zaslombo, to pa je bilo slabo, kajti z vsakim vzgojno problematičnim otrokom je dvakrat teže delati in pozitivno vplivati nanj, če ta ve, da starši vsakokrat potegnejo z njim, ne pa s tistimi, ki se trudijo za njegovo prevzgojo in ga skušajo spraviti na pravo pot ter usposobiti za življenje.

Zaradi očitne vzgojne težavnosti so gojenca ponovno sprejeli v trižno postajo in opravili kontrolni pregled. Ob tej priložnosti so ponovno ugotovili ne samo to, da je fant okolju močno neprilagojen, pavlihastega vedenja, delu neprivajen in hudo zavajajoč za svoje vrstnike, ampak so podali tudi mnenje, da kaže preiskovanec — poleg že ugotovljenih negativnih značilnosti — tudi jasneje izražene oblike organskega gonjenega vedenja — eretičnosti. Podali so tudi nejasno ali celo neugodno prognozo njegovega nadaljnega osebnostnega razvoja.

Vzgajališče, ki je fanta poslalo na kontrolni pregled, je bilo naprošeno, naj ga sprejme spet nazaj, se mu posveti z enako oziroma s še večjo prizadevnostjo kot doslej, kajti ustrežnejšega zavoda za dvanajstipolletnega organsko gonjenega in vzgojno zanemarnega debilneža ni bilo na razpolago. Zaradi takratne prenapoljenosti matičnega vzgajališča pa predviden povrtek ni bil možen. Zato je bil fant nekaj časa gojenec nekega drugega vzgajališča, nato pa je bil premeščen spet nazaj v stari vzgojni dom, kjer posebne osnovne šole ni dokončal. Nekaj časa je bil tudi v bolnišnici, nato pa je ostal kar doma. Tu je postopal in ob podpori domačih odklanjal napotitev v ustrezni vzgojni dom.

Nezrel in neurejen, kakor je bil, je spričo razrvanih in žalostnih domačih razmer deloma sam deloma v problematični družbi začel sprva z manjšimi, pozneje pa tudi že z večjimi krajami. Zaradi tega je kot mlajši mladoletnik prišel pred pristojno sodišče, ki je s svojim sklepom, izrečenim na podlagi raznih posvetovanj, ugotovilo, da mladoletni obdolženec zaradi svoje intelektualne inferiornosti ni sposoben razumeti pomena storjenih negativnih dejanj niti imeti v oblasti sebe in

svoje ravnanje in da ga je treba zato šteti za neprištevne. Ker je bilo očitno, da je osebnostno močno oškodovani mladoletnik kot tak nevaren za svojo okolico, ogrožen pa tudi sam, je sodišče dodatno sklenilo, da sta fantu potrebni zdravljenje in varstvo. Sodišče je pri tem izhajalo iz zelo humanega načela, da je namreč mladoletnik star komaj štirinajst let, zaradi česar je družba dolžna ukreniti vse, da otroku pomaga in ga primerno socializira. Na ta sklep je bila vložena pritožba, vendar je vrhovno sodišče SRS v Ljubljani potrdilo sklep prvostopnega sodišča, da je obdolženec neprištevni oligofrenik, kakor tudi, da je nujno treba izvesti varnostni ukrep oddaje mladoletnika v primeren zavod zaradi varstva in zdravljenja kot edino pravno utemeljenega ravnanja. S tem je sklep prvostopnega sodišča o izvedbi vzgojnega ukrepa po 61. čl. KZ postal pravnomočen.

Medtem ko so sodišča reševala problem fantovega prestopništva, je življenje teklo svojo pot. Mladostnik se je ponovno znašel na triažni postaji oziroma v tamkajšnjem mladinskem sprejemališču kot izreden gojenec. Tja so ga pripeljali organi LM potem, ko so ga jim zaradi pobega čez državno mejo vrnilo italijanski policisti. Bivši gojenec, ki zna zelo prepričevalno govoriti, je ob povratku v zavod na dolgo in široko razlagal ostalim vrstnikom, da je poskušal priti v neko tabornišče za tujerodne begunce, kjer je nezrel in bolešno avanturistično razpoložen pričakoval, da ga bo kupil kakšen Amerikanec in ga odvedel s seboj v daljno Ameriko.

Iz mladinskega sprejemališča je gojenec kljub vsem varnostnim ukrepom večkrat pobegnil, zavajal in zavedel v pobeg v neznano še druge in nadaljeval ne samo z neurejenim življenjem, ampak tudi z delinkventnimi dejanji.

Na podlagi sodnega sklepa je bil strokovni kolegij triažne postaje mnenja, da oddaja mladoletnika v bolnišnico za duševne in živčne bolezni v Polju ne bi bila najbolj prikladna. Kljub temu je — po predhodnem brezuspešnem vključevanju gojenca v vzgajališče vajenskega tipa — bilo storjeno vse, da bi bil fant sprejet v omenjeni zdravstveni zavod. Toda bolnišnica je sprejem zavrnila z utemeljitvijo, da nima pedopsihiatričnega oddelka in da bi bilo pacientovo bivanje na tamkajšnjem moškem oddelku med odraslimi kriminalci in psihotiki povsem kontraindicirano in neopravičljivo z vidika psihiatrične ter siceršnje zdravstvene službe in etike. Ker tudi triažna postaja že zaradi posebnosti svoje družbene funkcije ni mogla prevzeti varstva nad globoko osebno oškodovanim mladoletnikom, ga je po svojem spremljevalcu vrnila pristojni socialni službi s predlogom,

naj se glede nadaljnega fantovega usmerjanja in izvajanja njegovega varstva posvetuje s pravosodnimi organi in morebiti z njihovo pomočjo zaprosi za sprejem mladostnika v dom za duševno defektne v Hrastovcu, ki je že sprejel nekaj podobno osebno oškodovanih mladoletnikov in mladoletnic.

Vsi dobro vemo, da taka »rešitev« ni nobena rešitev, kolikor bi do take »rešitve« sploh prišlo, kajti ni nemogoče, da bo fantov sprejem odklonil tudi azil — in kaj potem?

Zato ob takem klasično šolskem primeru našega preiskovanca ponovno čutimo poudarjeno potrebo po ustanovitvi delovno-varstvenega doma, ki ga nujno rabimo in ki bi služil za stacioniranje in varstvo vseh takih in podobnih primerov z območja naše republike. Da nam je taka ustanova zares potrebna, je razvidno že iz arhiva republiške triažne postaje, kjer se je od njene ustanovitve v jeseni leta 1954 pa do danes nabralo že precejšnje število takih primerov obojega spola, ki bi po svoji osebnosti prizadetosti, problematičnosti in socialni neprilagojenosti spadali izključno v delovno-varstveni dom, pa so bili spričo pomanjkanja takega zavoda premeščeni v razne vzgojne zavode, začeni od deškega vzgajališča v Logatcu in dekliškega vzgajališča v Višnji gori vse do vzgojnega popljalnevalnega zavoda v Radečah. S tem pa ni bila izvršena smu neustrezna razmestitev, ampak se je s takim premestitvenim posegom razbijala tudi monolitnost tamkajšnje populacije, kar je seveda že zastavljeno vzgojno in prevzgojno delo samo še oteževalo in ga še vedno otežuje.

Delovno-varstveni dom naj bi bil delovni azil, kjer naj bi se blaže duševno prizadeti in socialno neprilagojeni mladoletniki, ki imajo določene fizične sposobnosti, priučevali ustreznim dejavnostim in s tem s svojo, sicer neizkoriščeno ali celo v destruktivno delovanje usmerjeno energijo vsaj deloma prispevali za svoje vzdrževanje. Tako bi v okviru svojih zmogljivosti koristili družbi, katere člani so, namesto da ji škodujejo in povzročajo vedno nove velike in nepotrebne izdatke.

Menimo, da bi se v takem delovno-varstvenem domu z ustrežno notranjo organizacijo in s primernim kadrom po nekaj letih intenzivnega in smotrnega dela s prizadetimi mladoletniki lahko vsaj deloma socializirali tudi tako težavni primeri, kot je naš problematični mladoletnik. Vemo, da so poskusi za ustanovitev delovno-varstvenega doma že obstajali, a so propadli, vendar nas to ne sme odvrniti od misli na ustanovitev takšnega doma kdaj v bodočnosti, kajti obremenjevanje obstoječih prevzgojnih zavodov s tako populacijo ni koristno niti zanjo, še manj pa za ostalo mladino, ki se tu prevzgaja. Vsekakor

je sedanja praksa, ko uporabljamo prevzgojne zavode kot nadomestek za delovno-varstveni dom, vse prej kot pravilna in zato tudi škodljiva ter s strokovnega vidika nedopustna.

Zato apeliramo na vse odgovorne činitelje in strokovne službe, ki se s takimi problemi srečujejo, naj se pridružijo našemu ponovnemu kriku in zahtevi po ustanovitvi delovno-varstvenega doma. Vendar pa se hkrati tudi zavedamo, da je vprašanje njegove ustanovitve takšne narave, da ga bo treba reševati

na najširši družbeni podlagi in z združenimi močmi nas vseh, ki imamo opravka s prizadetimi mladoletniki in mladoletnicami. Le tako bomo lahko preprečevali njihovo nerazsodno škodljivost in jih vsaj delno usposobili za koristnejše člane naše družbene skupnosti. In končno, kaj nam koristijo še tako napredni in humani zakonski predpisi, če jih spričo pomanjkljivih pogojev ne moremo primerno uresničiti. Zato še enkrat: caveant con-sules ...!

Where to Send Him

by Vojan Arhar

Juvenile X. is psychically underdeveloped, mentally deficient, educationally neglected, and socially maladjusted. He started to stroll around and to beg early in his childhood and was therefore sent to an educational institution. He could not adapt himself there and was finally sent home. There he started to steal and had to appear before the court but the judges found him not liable because of his intellectual inferiority and decided that the juvenile was to be sent to an institution for medical treatment. The hospital for mental and nervous diseases rejected to accept him stating that there was no pedopsychiatric department as well as that juvenile's stay with grown-up criminals and psychopates was not to be admitted. The hospital staff suggested the juvenile to be sent to an institution for mentally deficient persons.

This — we may say classical case — proves again how urgent is the need of an institution

for protection and labour that should serve as a place of protection and residence of similar problematic juveniles in our republic. Since the establishment of the observation and selection center in 1954 there had been under observation several juveniles who should have been placed into such an institution as mentioned above but had to be put into other educational institutions. Such placements could not be adequate as these juveniles rendered educational and reeducational work more difficult. Institution for protection and labour should be a working unit where mentally deficient and socially maladjusted juveniles should get an adequate vocational training so as to become able to use their capacities — at least partially — for their entertaining instead of causing harm and expenses to the society. In such an institution, these juveniles receiving help by a specialised staff could be resocialised during a period of some years.